

Fitxa per la Nules-pèdia / Museu de memòria oral

Nom/Cognom	Teresa Llombart Sanz, Tere 'la Cota'
Data de naixement	1934
Títol	<i>Teresa Llombart, 'Tere la Cota'</i>
Categories	Treball, dona, agricultura, festes, casetes de la Mar, postguerra
Data i lloc de l'entrevista	Dilluns 13 de juliol de 2020, ca l'entrevistada
Equip entrevistador	Etnograma (Laura Yustas, Nelo Vilar)
Enllaç entrevista completa	https://youtu.be/UFmgISzI38w
Enllaç extracte	https://youtu.be/iPI4PSGSO60

Hem entrevistat a Teresa Llombart, més coneguda com Tere 'la Cota' i ens ha contat tot tipus d'històries curioses sobre una vida de dona treballadora amb molts anys dedicats a les faenes més diverses: treball a casa, al camp i preparant menjar per a Quintos, comunions o casaments. Un plaer compartir amb ella este moment de records i reflexions sobre la seua vida. Gràcies, Tere!

Sinopsi:

Teresa Llombart Sanz, Tere 'la Cota' (1934), ens parla de les diverses ocupacions que ha tingut durant la seua vida. Ens explica com era la vida a la Mar durant la postguerra, el treball al camp que ha fet tota la vida, el treball de casa, la venda de verdures de casa, les preparacions de menjar per a festes i molt més.

Transcripció:

Vosté és de Nules, imagine que de família de Nules.

Sí.

Pares i auelos i de tot.

No. Ma mare era de Molina de Aragón. Mon pare de Nules. Els meus auelos de Nules. La única que era forastera era ma mare.

Com va arribar ací, si se pot saber?

Com va arribar ací? Molt fàcil. Va vindre una germana perquè van vindre unes dones als banys de Vilavella, d'allí, que era mestra, i de vesprà se n'anaven a paseo i entraven a una taverna que tenia molta fama i se feien un cafè o un algo i se n'anaven. I un dia l'ama de la taverna ixa era la tia Matilde la Capella, i l'ama de la taverna li va dir "ahí al teu poble no n'hi hauria alguna xica treballadora i bona persona". I va i diu, "ui, sí. -I per què no ve ací i m'ajudarà?". I va vindre una germana de ma mare ací. Per la dichosa taverna. Però ma tia no entenia el valencià, era tot castellà i ella feia "mira que estar en el terreno de les taronges i no nomenar a les taronges", deian "naranja" i ella la naranja no sabia lo que era [*vol dir el contrari: parlaven de "taronges" i ella no entenia que volia dir la paraula*]. I va passar aixina. I entonces ella va cridar a ma mare: "Beatriz, vine-te'n. Vine-te'n que jo estic molt avorrida". I va vindre ma mare ací. I ma mare va dir "bueno, i jo allí...? -Diu: Te buscarem una casa i faràs faenes en la casa i au". I aixina va ser. I a on botons la va assampar mon pare i es va casar i avant.

Home, clar, havia que fer vida social.

No, entonces no se feia, la vida social no se feia com ara.

Es feia d'una altra manera.

Sí. No res. L'ama que tenia ma mare eren joieros.

Vosté és Tere la Cota mos han dit.

La Cota. Pregunten a on vulguen que enseguida li donaran raó.

I això sap d'a on ve?

No ho sé. No ho sé. A mon pare li dien 'el Coto', i 'els Cotos' que n'hi han en Nules no som família. Tamé és un apodo que no sabem d'on ve.

Ah, potser ve de a muntó arrere i s'han partit.

Açò és. I mon pare 'el Coto'. I el meu germà -tinc un germà que té la cama tallà- i és 'Coto', sin embargo la meua germana i l'atre germà no. I jo 'Cota'. Ara, jo me vénen a Nules i fan "ai, per què preguntem? -Pregunta a qui vulgues Teresa la Cota i te donaran raó, tots."

Sí, és aixina. Els malnoms... en tots els pobles.

Pues sí, i avant. I aixina estem.

I l'any de naixement mos lo pot dir?

L'any de naixement? Meu?

Sí.

El 36 o el 46 [en el 34].

Estaven per ahí els tirs [risses].

Vosté se'n recordarà, lluny, però se'n recordarà de la guerra i se'n recordarà de coses segurament.

De la guerra me'n recorde molt poc. Només me'n recorde que la casa quan vàrem vindre -que mon vàrem anar-, quan vàrem vindre la casa l'havien assolat. No teníem res dins de casa i mon pare com era pescador se'n va vindre a la Mar. Diu, allí no passarem fam hasta que arregle les terres. I aixina ho vam fer. Vam vindre a la Mar i mon pare anava, pegava una ratllà, traïa peix... "veges el dinar". Per la nit una joca amb pardalets [risses]. Coses d'ixes i avant. I fam no en vam passar, al contrari, venien moltíssima gent de Nules "Vicent, venim a vore si mos fa dinar la teua dona. -Sí, home, sí, no ha de fer!"

Què bona gent.

Per això vull dir-te jo que no... de la guerra guerra me'n recorde de detalls...

Home, clar, vosté seria molt xicoteta, amb 4 anyets.

Però no me'n recorde molt. Me'n recorde quan vam vindre ací a la Mar, que no teníem res, la casa estava buida. Anàrem a replegar cadires de vora mar. Tres cadires i una taula i avant. Ho vam replegar de vora mar i aixina estàem [5 min.].

I era esta caseta?

No. Vivíem allà a la Gola. Esta caseta la va fer el meu sogre.

Ja, estes casetes pareixen de més cap ací.

I no res. I ací estem que no mos riem.

Vosté haurà anat a escola...

No, fill.

Ostras.

No he anat a escola per desgràcia. Ni a escola ni a escolo. Sé llegir, sé escriure, he sabut fer números... Jo m'he apanyat tot. Ara, tot lo que sé m'ho ha ensenyat ma mare. Ma mare era molt sabuda [risses]. Però jo res. Jo això d'anar a escola... si vivíem ací en la Mar què havia d'anar a escola?

Entonces vivien tot l'any ací.

Tot l'any. Jo he viscut... Quan mon vàrem anar al poble tenia jo lo menos 12 anys o 13. Vam viure una tira d'anys. Hivern i estiu. I no n'hi havia cap caseta aixina com ara n'hi han que se queda gent, entonces no n'hi havia ningú, estàem mosatros assoles.

Clar, sí que anirien al poble m'imagine de tant en tant.

Ma mare anava totes les dies. Quan agarrava una panera de peix ma mare en la panera de peix al cap anava a Nules a vendre'l. Ho venia i comprava farina. Perquè mon pare a on anava feia un fornec [risses]. Feia un fornec i ma mare "ui, ací hi ha molt de peix, demà aniré al mercat i el vendré". I ma mare a peu, de la Mar a allà a peu amb la

panera en el cap. I lo que li donaven del peix comprava farina pa fer pa. Quantes... Jo me'n recorde de tot ixes coses. Però què te diré, que són molts anys a les costelles i avant.

Clar, son pare pescaria... Tiraria el rall...

El rall i els mornells... Parava mornells pa agarrar anguiles. Feia joques de pardalets que feia "Tere, esta nit anirem que allà... sé a on s'han ajocat els pardalets i agarrarem pardalets pa demà fer el menjar" [risses]. Anava en un gamber que tenia. Jo me ficava aixina amb el gamber, ell pegava pac allà pac ací amb la canya i venien els pardalets allí i jo els arrollava i au. Arròs amb pardalets. Tot això, fill.

Imagine que des de molt joveneta a treballar.

A treballar, sí. I al camp jo he anat totes les dies del any, totes les dies. I quan arribava a casa... Ma mare li agradava molt llegir i se ficava a llegir i me feia "Teresita, fes el sopar -Ui, cague'n ja, esta dona", i jo allà al fondo feia... Después que m'ha ensenyat lo que jo sé li tinc que... pues a fer el sopar i ma mare llegint, *tequetec, tequetec, tequetec*. Li encisava llegir. I ja te dic, tot lo que... Detalls d'ixos n'hi haven una tira.

Vosté era la major.

Jo sóc la major.

Entonces s'havia de fer càrrec tamé.

Càrrec, càrrec. Perquè va morir... Mon pare tenia 52 anys i ma mare 48. Conque això. Aixina estem. Mare, mare... Historias para no dormir.

Bueno i supose que después treballant igual. Imagine que treballant de xiqueta ací però despés anirien al poble i seguiria treballant.

Treballant, treballant, totes les dies anava llogà a un puesto o a l'atre. A traure cacau, a no sé què, a rascar blat... a no sé què...

Al camp treballava.

Sí, ui, al camp. Perquè vaig anar a dependre a l'almacén i me va llamar molt l'atenció **[10 min.]**. Anàem debades a dependre, jo no tenia... Què tindria, 13 anys. Els 14 no els tindria. I anem a dependre a l'almacén. Arribem a l'almacén, me se fica l'encarregà davant de mi. Mentre me van donar Clementina sense dir-me com ni de quina manera enseguida la vaig encaixar la caixa i vaig seguir encaixant, però va i me dona una pa Nàvel que jo cabia dins de la caixa.

Ja, ixes caixes grans americanes que dien...

I me fique a encaixa-la i la vaig encaixar. I la encarregà ve cara mi i me diu "ixa caixa no és bona, està baixeta!" i jo vaig i li dic... "Pues... -Desfe-la". Jo vaig i la desfaig la caixa i la torne a fer i fique una tongà més i me diu "ixa està alta!" I vaig jo i li dic, "escolte, per favor, vinga i diga'm com se fa". I "au! A dinar, ja vindreu a la vesprà". I mos va enviar a totes. Jo arribe a casa i li dic a ma mare "jo ja no torne a l'almacén, mare". I li vaig agarrar un asco a l'almacén que no me'l podia tragar l'almacén. I pa postres el meu home no ha volgut que anara perquè jo vaig tindre a tres molt jovenets i tenia l'auelo. I el meu home no volia que anara a l'almacén. Però un dia me vaig marejar i vaig caure i va vindre el practlicant i me va punxar i me va fer... I jo li vaig dir "Pepe, demà me'n vaig a l'almacén", diu "com és això que vas a l'almancén?". Jo dic "sí -jo

dic-, perquè si me passa lo que hui m'ha passat allí me plegaran i me duran a on siga i si estic en casa jo estic assoles", els xiquets se n'anaven a escola, ell se n'anava a treballar i jo me quedava assoles. Jo dic, me'n vaig a l'almacén. I als 40 anys me'n vaig a l'almacén [risses] i allí on he anat m'he fet l'ama de tot. La més feliç del món. Que he anat prop dels 70 anys a l'almacén.

Sí, hasta els 73? Ah, pues ha aprofitat el temps.

(...)

[Sobre els bunyols de la Quinta de Sant Vicent]. Ah, això també és interessant! Com va eixir això?

Com va eixir? Ai, pues perquè tinc molta fama amb els bunyols!

Ah, és bunyolera. Ah, redell!

Sí, sí. Pues va ser una quinta del meu fill. Quan va ser clavari vaig fer els bunyols pal pasacalle, que se feien bunyols i eren debaes. Tots els que anaen tots menjaven bunyols i a raiz d'ahí a l'any sigüent... Antes d'acabar-se el pasacalle ja van vindre a dir-me "el any que ve som mosatros els quintos i has de fer tu els bunyols. -Xa, per l'amor de déu... Bueno, bé, faré més bunyols". Total, que vaig escomençar amb 40 quilos de figues i vaig acabar amb 70, amb 70 quilos de figues!

Mare meua, però l'ajudarien! Això és un treball...

Sí! Jo portava... A vore, 2, 3... 4 dones llogaes. Ara, pastar ho pastava jo. Pastar... Ho feia jo. Matildita un any tamé va pastar [risses], perquè van operar el meu home i jo estava allà. En després n'hi havia una quinta allí en l'almacén que me va dir, diu, a l'any que ve faràs tu els bunyols. I dic, jo no els vaig perquè el meu home està mal i no tinc ganes d'incomodar a ningú. I se va quedar aixina i aquella diu "pues mosatros de moment no busquem res", i el meu home va morir en ixé any. I només se va morir va vindre ella i me diu "el teu home ha faltat, que no calia que haguera faltat, però ha faltat, aixina que els bunyols els has de fer" [risses]. Aixina que ni a la mort del meu home me vaig salvar dels bunyols **[15 min.]**. Mira. I he fet moltes coses. Sobre anar al camp totes les dies que és lo que te dic jo, que no sóc normal, sobre anar totes les dies al camp, averiguar això: he fet comunions, he fet casaments... Jo he fet de tot aunque no me'n recorde de res ara. Ui, que ho diga ella si ho he fet.

I a on ho feien? Les bodes i tot açò.

A la terrassa Emo. Allí.

Mare meua.

L'alquilàem i au.

Vosté al camp treballava pa vosté?

I llogà! Sí, a mi venien a llogar-me i enseguida me n'anava. Als 40 anys me'n vaig anar a l'almacén i ja no. Quan me vaig casar ja no anava llogà.

(...)

[Bajocars a l'estiu i a l'hivern collita i almacén]. A fer bajocars. Clar, se feien bajocars grandíssims... Hi havia un mercat molt fort de bajocars.

Sí, anava a Vila-real a vendreu. Tamé portava quatre o cinc dones llogaes. No res, alegries poques. Molta faena. Fèiem bajoques, tomates, pebreres... Coses d'ixes. I Teresa ahí obligà. Què hem de fer.

No treballaria assoles, se buscaria...

A qui? No, assoles, a la verdura assoles. Pa collir bajoques pa dur-les al mercat duia dones. Però he fet de tot, de tot lo que n'hi ha. I en después la faena de casa no m'ha donat mai pena, ho he fet bé però sempre. No m'ha donat pena tampoc la faena de casa.

Vostè quan hi havia festa tenia més faena que ningú, perquè si damunt cuinava i feia coses.

Jo era feliç fent faena. Però tamé m'ha agradat, tamé m'ha agradat fugir [risses]! Va faltar el meu home i vaig estar al menos dos o tres anys que de casa no vaig eixir. I en después vaig començar a anar d'excursions en dos o tres companyeres i mos ho passàvem pipa.

O siga que una vida treballant al camp.

Sí. Tota la vida treballant al camp i als 40 anys me'n vaig anar a l'almacén aixina és que... I en después igual, eh, acabava l'almacén si venia el cas [i] en el meu fill o en qui fora me n'anava fora. A cremar llenya o lo que fora, la qüestió era anar-me'n.

(...)

Pues despús-ahir va vindre un xic a comprar tomates i me diu "no se'n recorda de mi?" i jo dic "pues no me'n recorde". I diu "ui, mos va fer la Quinta dels bunyols!" [risses]. I fa una tira de temps!

Bueno, però cuinar per a tantíssima gent i cuinar en ixes quantitats no és fàcil tampoc. No sé vostè d'on va traure ixa gràcia o ixe coneixement.

Jo que sé [risses] [20 min.]. Allí n'hi haven dos paellers amb dos paellons d'ixos fondos i au. Jo pastar i donant les instruccions a aquelles que no me'ls cremaren [risses] i avant. Però ficàvem un llibrell al mig dels dos foguers i ho traíem. I només el ficava a allí pastava l'atra pasterà pa que me se fera bona. I venia justet, ho tallava justet. Acabar aquella pasterà i ja tindre l'atra bona pa fer-los. I aixina.

I lo mateix pa fer bodes. No és lo mateix cuinar pa 10 que cuinar per a 100.

No. I he guisat pa penyes. Pa penyes.

(...)

[Una anècdota fent el convit d'una comunió]. Jo dic, compreu abaejo pa fer les mandonguilletes xicotetes pa entremès i se'n van i ve una parenta de l'auelo i agarra el abaejo i el desmolla tot pa fer bocadillos i jo tire a buscar l'abaejo pa fer les mandonguilles i "ai! L'hem desmollat mosatros, l'hem desmollat! -Ara sí que me l'heu pegat, i ara jo què faig d'açò?". I l'ama, l'abueta de la xiqueta "ai, Teresa, ara què farem? -Txis, no t'acalores", era diumenge, estava tot tancat, no podies comprar res. "No t'acalores". Agarre totes les espines, totes les pells i tot lo que havia llevat aquella pa desmollar-ho, ho fique amb les quereguilles a bullir i el saboret se va quedar [risses]. Està clar? I me'n van ixir unes mandonguilles de cine.

Mandonguilles d'abaejo del caldo [risses]! Ostras.

Sí. Vaig bullir les quereguilles i l'abaejo ixe, después ho vaig tirar i au.

(...)

O siga que no era només en Nules, a més anava fora i tot.

En Almenara vaig fer un casament. (...) Fèiem reposteria, la tortà...

La tortà i tot amb pisos, mare meua.

Me la vaig comprar perquè vaig fer una comunió a una rica... A la dona d'este. I diu "ui, i la xiqueta no tindrà tortà?". Jo dic "no ha de tindre, tortà? -Diu: ui, és que la vulguera pa que la tallara de pisos. -Jo dic: de quants pisos la vols?" [risses], jo entones encara no havia... A raiz d'ahí vaig comprar la tortera. I vaig jo i dic: "dus". Me'n vaig i busque un plat pla, li fique un got i fique el plat gran i una tortà més gran la fique en ixe plat, li fique un atre got i fique un atre plat amb una altra tortà. Jo dic "hala, ja la tens la tortà!". La vaig carar en blanc i vaig fer la tortà i aquell més pagat que un gat amb un lleu que la xiqueta va tallar la tortà [risses]. Eren comunions no com ara que és tot de bar. Entones era coca en tomata, coca en verdura, mariconetes, mandonguilletes xicotiues, abaejo... Tot coses d'ixes. En después unes bandejes de reposteria que m'ixia molt bona. I això.

Què maravilla, mare meua. Bueno i tant de treballar tenia temps pa la criança i pa tot.

Pa tot. I el ganxo que tinc fet i bordat i de tot! Tot, tot ho acaparava.

Antes se bordava molt en casa.

Sí, però jo és que no sé d'on traïa el temps [risses], jo no sé d'on traïa el temps. Aixina com ara no en tenen de temps. Jo no sé d'on el traïa el temps pa fer-ho [25 min.]. (...) A mi me fa gràcia que me veuen i me fan "Teresa, tu saps si jo he treballat. -Ui, però què me dieu a mi si heu treballat, si això no se conta". Jo no dic mai en la vida que he treballat, pa què? Si no cal dir-ho que ja ho veuen.

Bueno i vosté com anava a l'hort?

En bicicleta!

En bicicleta, clar, és que ací és terreno de bicicleta.

[Risses] Mos s'havia oblidat la bicicleta.

Carregaria la ferramenta.

Segons a on anava. Des dels 58 anys 59 en bicicleta a tots els puestos. Tots els dies. I acabava la faena de casa... Ui, me'n vaig. A Brostil o ací baix de la Mar. A vore com esta aquell hort. Venia, el veia... Anava: "Pepe, que hui a on heu anat. -Hem anat a tallar a tal puesto. -Ui". Al meu fill. A tal puesto he tallat. Ah, pues demà aniré jo i la cremaré la llenya. I m'enduia el dinar.

Pa aprofitar el dia.

Teresa.- Ara voràs. No, però jo només cremava hasta migdia o antes de migdia parava. I feia, i m'enduia la rua de pa gran, llonganisses i un xoriç pa torrar-m'ho i menjar-m'ho

torraet, a la brasa. I quan feia brases feia “ara vaig a esmorzar i dinar”, me ficava baix del taronger i me menjava això torraet, tan bo [risses]!

Boníssim. Un lujo.

De lujo. Me cansava: acabava i jo feia “ja n’he fet prou, me’n vaig, demà tornaré”. I aixina ha sigut la meua vida. Què hem de fer.

Bueno, molt valenta. No ha tingut por.

No, no he tingut por perquè jo no he fet mai mal a ningú ni he parlat mai mal de ningú, què m’havien de fer a mi? A vore. No res.

(...) Pues ara ne passa una en bicicleta, que érem jo i ella les que anàem en bicicleta, ella encà va, jo faig “botons! Sí que apures bé els 80 i pico d’anys que tens!” [risses]. Pues això.

Això les veïnes m’ho dien: “A on vas assoles pel món? Si t’isquera algú què faries? -Ui, què hauria de fer? Esperar-me a que me diguera algo. -I que t’hauria de dir? -Si fera algo mala alegria pal cos”. No m’he sofocat mai, ni m’ha dit mai ningú res, eh, les coses clares. Ni jo haguera consentit tampoc, perquè jo m’amanía la corbella, que duia una corbella... I desgraciat del que s’arrimara [risses]. I desgraciat del que s’arrimara.